

Praeities balsas ir laiko reikalingumas¹ (Ištraukos)

Romanas Skirmuntas

Dabartiniu metu Rusijos valstybėje yra tokia situacija, kad gaivalai tapo daug stipresni, taigi ir drąsesni bei energingesni už mus, pradėjo reikalauti teisės į savarankišką vystymąsi. Taip pat, pradėjo atsikratyti dirbtinai užkrėtais pelėšiais. Vakar dar nebūtų galima pakęsti tokių šventvagiškų reikalavimų. Šiandien už šių gyvenimo simptomų jau stovi jėga, kaip ir anksčiau, nemėgstama ir nenorima, pripratusi negailestingai engti, tačiau jau nebesapnikinti savimi ir abejojanti savo pagrindais. (...)

Mūsų visuomenė po kraujo praliejimo 1863 metais ir dešimtmečius trukusios letargijos dar visiškai neatsigavo ir neįgavo to elastingumo bei gyvybinės energijos pilnatvės.

Pasirodžiusi kylanti saulė, kuri tiek daug gyvybių pažadino gimtosiose Rusijos žemėse iš vienos pusės, ir prie Vyslos upės iš kitos pusės, nepadarė beveik jokios įtakos senosioms Lietuvos ir Rusios žemėms.

Gaivalai, pastebėję mūsų neveiklumą, bandė įvykdyti misiją ir pažadinti mus iš letargo, mąstyti už mus, valdyti mūsų vaikiškus žingsnius, o taip pat bandė mums įskiepyti visuomenines ir politines mintis ir pritaikyti mums sąvokas, išaugintas kitoje dirvoje ar svetimose mums sąlygose. Tačiau, dideli žemių plotai tarp Dniepro ir Vyslos turi savo istoriją ir savo tradicijas, kurios iki šios dienos dar neišnyko. Gyventojai išsaugojo savo tautinius bruožus ir privalo šiandien, persilaužymo momente, labiau nei bet kada jausti, galvoti ir dirbti už save, atmesdami importuotą įkvėpimą, nepaisant to, iš kurios pasaulio dalies jis atėjo.

Tautos siekiai labiau nei šalies gyventojų darbas turi pasižymėti tęstinumu. Istoriniai įvykiai suteikia mums gaires ateičiai. Visokios improvizacijos ir išplėšti veiksmai neturi su jais jokio ryšio ir dažniausiai

---

¹ Išversta pagal: Skirmunt, Roman (1905). *Głos przeszłości i potrzeba chwili. Stanowisko szlachty na Litwie i Rusi*. Lwów.

būna klaidingi. Esant tokiai dabartinei situacijai, kai vyksta reikšmingi įvykiai, turime atkreipti ypatingą dėmesį į tolesnę tautinio gyvenimo plėtrą.

Kokias mes dabar turime pareigas? Kur mus kviečia praeities balsas? Tai yra klausimas, į kurį mes privalome teisingai atsakyti.

Mūsų, bajorijos, padėtis Lietuvoje ir Rusioje – dėl tam tikrų istorinių įvykių – yra ypatingai dirginanti.

Kokia yra mūsų padėtis šioje šalyje? Koks turėtų būti santykis su liaudimi, su kuria mes gyvename? Koks turėtų būti santykis su Karūna, kurią kai kurie nurodo kaip mūsų motiną? Sirenų balsai kviečia mus į tą pusę, o bendralenkiska liutnia daugelyje širdžių pažadina gražiausius aidus.

Mums taip pat būtina ir reikalinga nustatyti santykius su Rusija. Mūsų tarpe yra individų, kuriems Rusios pavadinimas, naudojamas taip pat ir pačių rusų, sukelia sąvokų painiavą. Visgi, kiekviena jėga savyje turi magnetinį elementą, kuris ypač traukia tuos, iš kurių šie elementai buvo atimti.

Ten, kur kovojant su prieštaravimais pritrūksta jėgų, greičiau pasireiškia nuovargis. Mūsų tarpe taip pat yra individų, išvargusių labiau nei po keturiasdešimties metų klajonių dykumoje, pasiilgusių Egipto puodų, pilnų mėsos. Ištroškę galingų rankų apkabinimo jie yra pasirengę šokti į jų glėbį, jeigu tai būtų galima padaryti išsaugant tam tikras padorumo formas. Niekada nemirštanti padlaižių giminė, tai sena giminė, kurios pradžia siekia kur kas ankstesnius laikotarpius negu Ruriko arba Palemono ir Piastų.

Galiausiai, reikia pažymėti, kad be žmonių, kurie su visa jausmų stiprybe stengiasi siekti Karalystės, „kaip motinos“ ir žmonių, kurie pageidavo rusiškų glamonių, tarp bajorijos, yra rimta grupė žmonių, kurie širdimi ir siela yra atsidavę savo savo tėvynei Lietuvai arba Rusiai.

Situacija abiejų šalių viduje, o taip pat ir jų santykis su kaimynais, turi labai daug panašumų, todėl labai dažnai tuo pačiu metu būna apie juos kalbama.

Su Karūna mus jungia labai artimi santykiai. Keturis amžius mes su Lenkija sudarėme vieningą valstybę, mūsų žemės buvo padalytos beveik vienu metu ir jėga įtrauktos į svetimų valstybių organizmus. Iš Lenkijos į Lietuvą atplaukė tikėjimo šviesa. Iš ten po visą šalį išsisklaidė vakarų kultūros šviesa, kuri pas mus galėjo tik sustiprinti įgimtą laisvės meilę, patvirtintą Lietuvos bajorų herojiškomis kovomis, įgimtą polinkį savarankiškam darbui ir sprendimui apie šalies poreikius, panieką autokratiniam režimams, iš kurios gimsta biurokratijos visagalybė. Tai buvo svarbios mūsų nacionalinio charakterio savybės, kurių neturėjo nei pavolgio gyventojai, nei slavai, nei

suomiai, kurie ilgus amžius buvo engiami mongolų, o vėliau iš jų laisvę atėmė patys didieji Maskvos kunigaikščiai. (...)

Taigi, mūsų bendravimas su Maskva per kelis amžius apsiribojo vien tik susitikimais mūšio lauke. Gaisro spinduliai toli ir plačiai spindėjo šiuose susitikimuose. Tarpusavio skerdimas buvo jų turinys. Pralaimėjimai ir sunaikinimai – pasekmė.

Taip klostėsi mūsų santykiai su tariamais pusbroliais iš rytų ir toks buvo kraujo balsas, kuris mus nuo amžių skyrė. Ne neapykantos kurstymui atsinaujino šie prisiminimai ir jie negali būti mums vieninteliai reikšmingi šiandien, formuojant tolimesnius tarpusavio santykius. Hamleto tėvo kapo sapną iškreipia prisiminimai apie patirtą žalą. Šiame pasaulyje naktimis klaidžioja jo dvasia, kuri gyvena vien tik prisiminimais.

Tačiau, atskiras individas, o tuo labiau tauta, negali priimti praeities kaip vienintelio pagrindo gyvenimo veiklai. Jeigu tauta nenori šio gyvenimo pasmerkti visiškam beviltiškumui, ir ji negali vykdyti šmėklos politikos. Kita vertus, tik gyvūnas neturi praeities. Žmogus, kuris sudaro nereikšmingą dalelę kartų eilėje, nukrenta į šį žemesnį lygį, jeigu vadovaujasi melu. Todėl, negalima nekreipti dėmesio į šį balsą. Tačiau, tam, kad sukurti sveiką, pilną arba gyvą programą, reikia taip pat skaitytis su dabartinės situacijos veiksniais ir žiūrėti į ateitį. Rezultatas, kurį gausime po šių veiksmų išnagrinėjimo, turi būti mūsų kelrodžiu. (...).

Šiandien jau niekas mūsų šalies lygia Lenkijos Karalystei jau niekas nepavadins. Ne bajorai ir ne mažas skaičius inteligentijos šalies vėliavai suteiks spalvas, tačiau tik liaudis. Patinka tai, ar ne, su šiuo faktu reikia skaitytis. Lenkiškumas čia turi neabejotiną istorinę buvimo teisę. Šūkio „šalin svetimtaučiai!“ naudojimas prieš jos atstovus būtų neteisingas, tačiau jis yra skirtas tik nedideliui mažumai ir ne jos jėgoms pasiekti tai esant šiandieninėms nepalankiausioms sąlygoms, kai jos galios klestėjimo laikotarpiu pati to net nenorėjo. Pakeitus sąlygas provincialus patriotizmas neturi išgyvenimo galimybių. Šiandien mes negalime savęs vadinti nei lietuviu, nei rusėnu taip, kaip žmogus iš Kališo² gali vadinti save kališiečiu. Todėl daugelis mūsų vengė ir dar šiandien noriai vengia paaiškinimo, kai užduodamas klausimas kuo mes esame? Neaiškumas šiuo atveju, esant normalioms sąlygoms būtų neigiamas sulėtėjimo požymis, tačiau mūsų tautos egzistavimo sąlygos yra keistai kompleksiškos. Linksmuoliai iš abiejų pusių laido juokelius apie mūsų neaiškumą, tarsi tai būtų mūsų

² Kališas (lenk. Kalisz) – miestas Lenkijoje, dabar Didžiosios Lenkijos teritorijoje. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

klaidų rezultatas; tačiau tai yra našta, kurią mums perdavė istorija. Mūsų kultūros ryšys su Lenkija turi seną dvasinę tarpusavio istoriją ir jungia mus su Lenkija širdinga sąjunga, tačiau mūsų žemė yra gimtoji, motina amžina, kuriai dirbame ir kuriai, duok Dieve, ateities kartos dirbs – tada Lietuva ar Rusia laikysis senosios ir broliškos sąjungos su Lenkija.

Kodėl mums yra primetamos programos, kuriose atsainiai paminėtas mūsų bendras darbas su liaudimi šalies labui, vadinamas išoriniu darbu, nors iš tikrųjų tai yra mūsų vidinis darbas, o kalbama apie lenkiškumo plėtrą? Nacionalinė lenkiška demokratija, turinti pagrindą būti gimtosiose lenkiškose žemėse, persikėlus per Bugą iš Karūnos žemių į Lietuvos ir Rusios žemes, tampa antinacionaline aristokratija, nes kuo gi daugiau bus ta bajorijos sauja, stovinti sluoksnių ir nacionaliniame antagonizme vietos žmonių atžvilgiu?

Geriausios Abiejų Tautų Respublikos tradicijos perdavė mums tautiškumo gerbimo šūkį. Silpnesnių tautų naikinimas ir išskaidymas, tai tradicinė mūsų didelių kaimynų politika. Kuo bus rusų tautos politika, kai išsivaduos iš biurokratių pančių ir pati atsistos prie savo reikalų vairo, to mes dar nežinome. Kova tarp silpnesnių šalių dėl pranašumų, dėl įtakos darymo kitai šaliai, kartu darant jai žalą, dabartiniu metu būtų sunki klaida.

Todėl, neatsistokime prie linijos, kai nuskambės nuo Vyslos pusės lenkų trimitas, šaukiantis mus į gretas! Nestokime išgirdę šį raginimą, kuris turi sužlugdyti mūsų protėvių istorinį darbą ir iššaukti sumaištį gretose tuo metu, kai visų socialinių jėgų sutelkimas yra pirminio būtinumo reikalas! Tie, kurie atsisako bet kokios sąjungos su mumis už tai, kad mes esame per daug prisirišę prie gimtosios žemės, kurie jaučia būtinybę užvaldyti nacionalinius lenkiškus grobius Lietuvos ir Rusios nenaudai, yra tikri separatistai ir gerų tradicijų duobkasiai.

Viena yra tiesa ir tik vienas yra sprendimas, kuris puikiai tinka išspręsti visas gyvenimo ir socialines problemas, tačiau mums, netobuliems žmonėms, jis visada liks nepasiekiamas. Mes siekiame tiesos, tačiau mes turime pasitenkinti tik su ja susietais atsakymais į šiuos klausimus, kurie neturi neklystamumo savybių.

Pozicijos, kurią mes užimame arba privalome užimti nacionalinio ginčo atžvilgiu, paaiškinimas, gal ir ne vienintelis teisingas, tačiau jis turi tam tikrus neigiamus laikmečio aspektus. Tie, kurie kalbą laiko patikima tautiškumo savybe, klysta. Jiems visos Lenkijos sirenų balsas nuo Vyslos pusės bus apgaulingas, ir jie eis, ar tai pasidavę jo žavesiui, ar tai iš baimės, kurią šis balsas jų širdyse pažadino.

O tie, kurie prisimena kruvinus 1863 metus ir po jų einančius metus, kai buvo persekiojamas lenkiškumas, mūsų atsakymą palaikys neteisingu. 1863 metų patriotizmas grynai lenkiško vardo niekada neišsižadės. Pirmyn! Šis jausmas yra suprantamas ir vertas pagarbos, tačiau pagarbos reikalaujame ir įsitikinimams, kuriuos mes patys giname.

Bendro Lenkijos balso išgirdimas neabejotinai atneš naudą tiems, kurie priims šį kvietimą. Juos remis rimta organizacija. Jie turės už savo nugaros spaudos balsą ir viešosios nuomonės balsą, kur kas ryškesnį ir išdirbtą negu mūsų krašto.

Lenkijos klausimas yra žinomas visame pasaulyje. Vyriausybė ir kai kurie rusų tautos atskalūnai šiandien daugeliu atvejų skaitosi su Lenkijos visuomenės norais.

Lietuvos ir Rusijos reikalai Europoje yra beveik nežinomi. Jeigu kas nors ir išgirs apie juos kokias nors užuominas, turės ieškoti daugiau informacijos istorijos vadovėliuose ir enciklopedijose, kuriose suras daugiau informacijos apie kokią nors nuošalesnę salą Ramiajame vandenyne nei apie šią temą.

Tas kelias (deja, vedantis iš mūsų krašto už Bugo, į Karūną), tai žinomas ir pramintas kelias. Kelias, vedantis į Lietuvos ir Rusijos tautų atgimimą, status, nežinomas ir dygliuotas. Kova, tai veikla socialinėje srityje. Kas eina ginti gerus darbus, tas neieško asmeninės naudos. Nesuras jos tas, kuris pasirinks kietą ir spygliuotą kelią, apie kurį mes minėjome. Separatistai nuo Vyslos išsižadės mūsų veikdami per jaunuosius lietuvius ar rusėnus; ne vieną kartą liksime nesuprasti, tačiau ateities kartoms nurodysime kelią! Kad tik turėtume nepalaužiamą tikėjimą, tada jokios aukos nenueis veltui. Tai, kas mums skauda, sustiprins ateities kartų dvasią. (...)